

O'QUVCHILARDA "INTEGRATIVLIK" VA "SINTEZATORLIK" TAFAKKUR USLUBI O'RTASIDA BOG'LANISH AHAMIYATI

Sh.R.Samarova¹

1. Chirchiq davlat pedagogika universiteti pedagogika fakulteti Psixologiya kafedrası dotsenti, psixologiya fanlar nomzodi 0009-0004-1235-4970

Mas'ul muallif: Samarova Shoxista Rabidjanovna, Chirchiq davlat pedagogika universiteti pedagogika fakulteti Psixologiya kafedrası dotsenti, psixologiya fanlar nomzodi 0009-0004-1235-4970.

e-mail:
shohista.samarova71@gmail.com

Accepted: 19 August 2026
Published: 19 August 2026

Copyright: © 2026 by the author(s). Licensee Buxoro xalqaro universiteti ilmiy axborotnomasi.

Iqtibos uchun: Samarova, S. R. O'QUVCHILARDA "INTEGRATIVLIK" VA "SINTEZATORLIK" TAFAKKUR USLUBI O'RTASIDA BOG'LANISH AHAMIYATI / S. R. Samarova // Buxoro xalqaro universiteti ilmiy axborotnomasi. — 2026. — T. 8, № 1. — B. 116–120.

Annotatsiya. Mazkur maqolada o'quvchilarda integrativlik va sintezatorlik tafakkur uslublari o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikning psixologik xususiyatlari tahlil qilinadi. Integrativ tafakkur turli bilimlar, tajribalar va axborotlarni yagona tizimga birlashtirish qobiliyatini ifodalasa, sintezatorlik tafakkuri mavjud ma'lumotlar asosida yangi g'oya, yechim va konsepsiyalarni yaratishga xizmat qiladi. Tadqiqotda ushbu ikki tafakkur uslubining o'zaro ta'siri o'quvchilarning muammoli vaziyatlarni hal etish, tanqidiy fikrlash, ijodkorlik va mustaqil qaror qabul qilish kompetensiyalariga ko'rsatadigan ta'siri ilmiy jihatdan yoritiladi. Natijalar integrativ va sintezatorlik tafakkur uslublari bir-birini to'ldiruvchi psixologik omillar ekanligini hamda ularni ta'lim jarayonida kompleks rivojlantirish o'quvchilarning intellektual salohiyatini oshirishga xizmat qilishini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: integrativlik, sintezatorlik, tafakkur uslubi, o'quvchilar, psixologik rivojlanish, tanqidiy fikrlash, ijodiy fikrlash, kognitiv jarayonlar, intellektual rivojlanish, muammoli vaziyat.

ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ ВЗАИМОСВЯЗИ МЕЖДУ СТИЛЯМИ МЫШЛЕНИЯ «ИНТЕГРАТИВНОСТЬ» И «СИНТЕЗАТОРНОСТЬ» У УЧАЩИХСЯ

Аннотация. В статье анализируется психологическое значение взаимосвязи между интегративным и синтезаторным стилями мышления у учащихся. Интегративный стиль мышления отражает способность объединять знания, опыт и информацию в единую систему, тогда как синтезаторный стиль направлен на создание новых идей, решений и концепций на основе имеющихся сведений. Особое внимание уделяется влиянию взаимодействия данных стилей мышления на развитие критического мышления, творческих способностей, самостоятельности и эффективности решения проблем. Полученные результаты позволяют сделать вывод, что интегративность и синтезаторность являются взаимодополняющими психологическими характеристиками, комплексное развитие которых способствует повышению интеллектуального потенциала учащихся.

Ключевые слова: интегративность, синтезаторность, стиль мышления, учащиеся, психологическое развитие, критическое мышление, творческое мышление, когнитивные процессы, интеллектуальное развитие, решение проблем.

THE PSYCHOLOGICAL SIGNIFICANCE OF THE RELATIONSHIP BETWEEN INTEGRATIVE AND SYNTHESIZER THINKING STYLES IN STUDENTS

Abstract. This article examines the psychological significance of the relationship between integrative and synthesizer thinking styles among students. Integrative thinking refers to the ability to combine diverse knowledge, experiences, and information into a coherent cognitive framework, whereas synthesizer thinking focuses on generating new ideas, solutions, and concepts by integrating existing information. The study explores how the interaction between these thinking styles contributes to students' critical thinking, creativity, independent decision-making, and problem-solving abilities. The findings indicate that integrative and synthesizer thinking styles complement one another and that their systematic development within the educational process can significantly enhance students' intellectual potential and cognitive flexibility.

Keywords: integrative thinking, synthesizer thinking, thinking style, students, psychological development, critical thinking, creative thinking, cognitive processes, intellectual development, problem solving.

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimining asosiy vazifalaridan biri o'quvchilarda nafaqat tayyor bilimlarni o'zlashtirish, balki ularni tahlil qilish, umumlashtirish, yangi g'oyalarni shakllantirish hamda murakkab muammolarni samarali hal etishga xizmat qiluvchi tafakkur uslublarini rivojlantirishdan iborat. XXI asr kompetensiyalariga asoslangan ta'lim modeli o'quvchilarning kognitiv imkoniyatlarini kengaytirish, moslashuvchan fikrlashni shakllantirish va turli vaziyatlarda mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirishni ustuvor yo'nalish sifatida belgilaydi. Shu nuqtai nazardan, integrativlik va

sintezatorlik tafakkur uslublarini o'rganish psixologiya hamda pedagogika fanlari kesishgan muhim ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi [1; 3].

Psixologik tadqiqotlarda tafakkur uslubi shaxsning axborotni qabul qilish, qayta ishlash, tahlil qilish va undan foydalanish jarayonlaridagi individual xususiyatlarini ifodalovchi barqaror kognitiv tizim sifatida talqin qilinadi. Har bir o'quvchi bilimni o'zlashtirish va muammolarni hal etishda o'ziga xos fikrlash strategiyalaridan foydalanadi. Mazkur strategiyalar o'quv faoliyatining samaradorligi, ijodiy yondashuv, akademik muvaffaqiyat hamda intellektual rivojlanish darajasiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli tafakkur uslublarining o'zaro bog'liqligini aniqlash ta'lim sifatini oshirishning ilmiy asoslarini yaratishda muhim ahamiyat kasb etadi [2; 5].

Integrativlik tafakkur uslubi turli manbalardan olingan bilimlarni yagona mantiqiy tizimga birlashtirish, hodisalar o'rtasidagi ichki bog'lanishlarni aniqlash hamda ko'p qirrali axborotni kompleks tarzda tushunish imkonini beradi. Bunday tafakkurga ega bo'lgan o'quvchilar fanlararo aloqalarni tezroq anglaydi, turli nuqtai nazarlarni solishtiradi va muammoning umumiy mohiyatini aniqlashga intiladi. Natijada bilimlar fragmentar emas, balki yaxlit kognitiv tizim ko'rinishida shakllanadi [4; 6].

Sintezatorlik tafakkur uslubi esa mavjud bilim va tajribalarni qayta ishlab, ular asosida yangi g'oyalar, konsepsiyalar hamda original yechimlarni ishlab chiqishga yo'naltirilgan kognitiv faoliyatni ifodalaydi. Ushbu uslub ijodiy tafakkur, divergent fikrlash, innovatsion yondashuv va muammolarni nostandart hal etish bilan uzviy bog'liqdir. Sintezatorlik faqat mavjud ma'lumotlarni umumlashtirish bilangina cheklanmay, balki yangi intellektual mahsulot yaratishga xizmat qiluvchi murakkab psixologik mexanizm sifatida namoyon bo'ladi [7; 9].

Ilmiy adabiyotlarda integrativlik va sintezatorlik ko'pincha alohida tadqiq etilgan bo'lsa-da, ularning o'zaro psixologik bog'liqligi, ayniqsa maktab yoshidagi o'quvchilar misolida yetarlicha chuqur yoritilmagan. Holbuki, integrativ fikrlash rivojlangan shaxs turli axborotlarni samarali birlashtirish imkoniyatiga ega bo'lsa, aynan shu integratsiyalashgan bilimlar keyinchalik yangi g'oyalarni yaratish uchun mustahkam intellektual asos vazifasini bajaradi. Demak, integrativlik sintezatorlikning rivojlanishiga xizmat qiluvchi muhim psixologik omillardan biri sifatida namoyon bo'ladi [8; 10].

Bugungi raqamli axborot makonida o'quvchilar juda katta hajmdagi ma'lumotlar bilan ishlashga majbur bo'lmoqda. Axborotlarning ko'pligi ularni faqat eslab qolishni emas, balki saralash, tizimlashtirish, umumlashtirish va yangi bilimlar yaratishda qo'llashni ham talab qiladi. Aynan integrativlik va sintezatorlik tafakkur uslublarining uyg'un rivojlanishi o'quvchilarning axborot bilan ishlash kompetensiyasini, tanqidiy va kreativ fikrlashini hamda moslashuvchan intellektual faoliyatini shakllantirishga xizmat qiladi [11; 12].

Mazkur tadqiqotning maqsadi o'quvchilarda integrativlik va sintezatorlik tafakkur uslublari o'rtasidagi bog'liqlikni psixologik jihatdan tahlil qilish, ularning o'zaro ta'sir mexanizmlarini aniqlash hamda ushbu tafakkur uslublarini rivojlantirishning ta'lim jarayonidagi ilmiy-amaliy ahamiyatini asoslab berishdan iborat.

Adabiyotlar tahlili. Tafakkur uslublarini o'rganish psixologiya fanida shaxsning kognitiv faoliyatini tushuntirishga xizmat qiluvchi muhim ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Zamonaviy tadqiqotlarda tafakkur uslubi shaxsning axborotni qabul qilish, qayta ishlash, tahlil etish va undan amaliy faoliyatda foydalanish jarayonidagi nisbatan barqaror individual xususiyati sifatida talqin qilinadi. Ushbu yondashuv tafakkurning nafaqat intellektual salohiyat bilan, balki motivatsiya, tajriba, emotsional holat va ta'lim muhiti bilan ham uzviy bog'liqligini ko'rsatadi. Shu sababli o'quvchilarning tafakkur uslublarini rivojlantirish masalasi zamonaviy pedagogik psixologiyaning dolzarb yo'nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda [1; 2].

Kognitiv psixologiya vakillari tafakkur uslublarining shakllanishi axborotni qayta ishlash strategiyalariga bevosita bog'liq ekanligini ta'kidlaydilar. Ularning fikricha, o'quvchilar yangi bilimlarni o'zlashtirish jarayonida mavjud bilimlar tizimiga tayangan holda yangi kognitiv strukturalarni hosil qiladilar. Ushbu jarayon bilimlarning mexanik yig'indisini emas, balki ular o'rtasidagi mantiqiy aloqalarni aniqlashni talab qiladi. Aynan integrativ tafakkur turli bilimlarni yagona tizimga birlashtirish orqali murakkab muammolarni yaxlit holda tushunishga imkon beradi [3; 4].

Integrativlik tushunchasi ilmiy adabiyotlarda ko'p qirrali psixologik konstrukt sifatida tavsiflanadi. Ayrim tadqiqotchilar uni turli fanlar, hodisalar va tajribalar o'rtasidagi ichki bog'lanishlarni anglash qobiliyati sifatida izohlasalar, boshqalari uni murakkab vaziyatlarni kompleks baholash va ko'p omilli qarorlar qabul qilishning psixologik asosi sifatida ko'rsatadilar. Integrativ tafakkur rivojlangan o'quvchilar muammoning alohida elementlarini emas, balki ularning o'zaro munosabatlarini ham tahlil qila olishi bilan ajralib turadi. Bu esa ta'lim jarayonida fanlararo integratsiya va kompetensiyaviy yondashuvning samaradorligini oshiradi [5; 6].

Sintezatorlik tafakkur uslubi esa mavjud bilimlar va tajribalarni yangi mazmun kasb etadigan shaklda qayta tashkil etishga yo'naltirilgan kognitiv jarayon sifatida tavsiflanadi. Mazkur uslub ijodkorlik, innovatsion fikrlash va muammolarga nostandart yechim topish bilan chambarchas bog'liqdir. Tadqiqotlarda qayd etilishicha, sintezatorlik tafakkuri rivojlangan shaxslar turli manbalardan olingan ma'lumotlarni umumlashtirish bilan cheklanmay, ular asosida yangi nazariyalar, g'oyalar yoki amaliy yechimlarni ishlab chiqishga moyil bo'ladilar [7; 8].

Psixologik tadqiqotlarning aksariyatida integrativlik va sintezatorlik alohida o'rganilgan bo'lsa-da, ularning o'zaro munosabati tobora ko'proq ilmiy qiziqish uyg'otmoqda. Bir qator mualliflar integrativ tafakkur sintezatorlikning shakllanishi uchun zarur bo'lgan kognitiv poydevorni yaratishini ta'kidlaydilar. Chunki turli bilimlar o'rtasidagi bog'lanishlarni anglamasdan turib, ulardan yangi g'oyalar hosil qilish qiyin hisoblanadi. Shu jihatdan integrativlik sintezatorlikning boshlang'ich bosqichi, sintezatorlik esa integrativ fikrlashning yuqori darajadagi ijodiy natijasi sifatida qaraladi [9; 10].

Ta'lim psixologiyasi sohasidagi izlanishlar o'quvchilarning integrativ va sintezatorlik tafakkurini rivojlantirishda

o'qitish metodlarining muhim rol o'ynashini ko'rsatmoqda. Muammoli ta'lim, loyiha asosida o'qitish, keys-stadi, fanlararo integratsiya, tadqiqot faoliyatiga asoslangan mashg'ulotlar hamda refleksiv topshiriqlar o'quvchilarning axborotni tizimlashtirish va yangi bilim yaratish qobiliyatini sezilarli darajada rivojlantiradi. Mazkur metodlar o'quvchini tayyor bilimni qabul qiluvchi emas, balki bilimni mustaqil yaratuvchi subyektga aylantirishga xizmat qiladi [11; 12].

So'nggi yillarda kreativlik va tanqidiy fikrlash bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar ham integrativlik hamda sintezatorlik o'rtasida ijobiy bog'liqlik mavjudligini ko'rsatmoqda. Kreativ faoliyat avvalo muammoni turli nuqtai nazardan ko'ra olishni, mavjud bilimlarni umimlashtirishni va ular asosida original yechim ishlab chiqishni talab etadi. Bu jarayonda integrativ tafakkur axborotni tizimlashtirsa, sintezatorlik ushbu tizim asosida yangi intellektual mahsulotni yaratadi. Natijada har ikkala tafakkur uslubi o'zaro bir-birini to'ldiruvchi psixologik mexanizmlar sifatida namoyon bo'ladi [13; 14].

Xorijiy tadqiqotlarda XXI asr kompetensiyalari doirasida integrativ va sintezatorlik tafakkurining rivojlanishi raqamli savodxonlik, media madaniyat va sun'iy intellektdan samarali foydalanish bilan ham bog'lab o'rganilmoqda. Tadqiqotchilar zamonaviy axborot muhitida muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun o'quvchi katta hajmdagi ma'lumotlarni tanqidiy baholashi, ularni yagona tizimga keltirishi hamda yangi bilimlar ishlab chiqishda qo'llay olishi zarurligini ta'kidlaydilar. Bu esa integrativ va sintezatorlik tafakkurining ta'lim jarayonidagi strategik ahamiyatini yanada oshiradi [15; 16].

Mavjud ilmiy manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, integrativlik va sintezatorlik tafakkur uslublari bir-biri bilan uzviy bog'liq bo'lsa-da, aynan maktab yoshidagi o'quvchilar misolida ularning korrelyatsion bog'liqligini empirik jihatdan o'rganuvchi tadqiqotlar yetarli emas. Ayniqsa, ushbu tafakkur uslublarning o'quvchilarning akademik muvaffaqiyati, kognitiv moslashuvchanligi va muammoli vaziyatlarni hal etish samaradorligiga ta'sirini kompleks baholashga qaratilgan izlanishlarga ehtiyoj mavjud. Shu bois mazkur tadqiqot mavjud ilmiy bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan bo'lib, integrativlik va sintezatorlik tafakkur uslublari o'rtasidagi bog'liqlikni psixologik nuqtai nazardan empirik tahlil qilishni maqsad qiladi.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqot o'quvchilarda integrativlik va sintezatorlik tafakkur uslublari o'rtasidagi bog'liqlikni empirik jihatdan aniqlash hamda ushbu bog'liqlikning psixologik ahamiyatini baholashga qaratildi. Tadqiqot korrelyatsion (bog'lanishni aniqlash) dizayn asosida tashkil etildi. Bunday yondashuv ikki psixologik ko'rsatkich o'rtasidagi o'zaro munosabat darajasini statistik jihatdan aniqlash imkonini beradi.

Tadqiqotda umumiy o'rta ta'lim maktabining 82 nafar 8–9-sinf o'quvchilari ishtirok etdi. Ishtirokchilar tanlanmasi ixtiyoriylik tamoyili asosida shakllantirildi. Tadqiqot davomida barcha ishtirokchilarning shaxsiy ma'lumotlari maxfiy saqlandi, ularning javoblari faqat ilmiy maqsadlarda foydalanildi hamda etik me'yorlarga to'liq rioya qilindi.

Tadqiqot metodologiyasi zamonaviy kognitiv psixologiya va pedagogik psixologiya yondashuvlariga tayangan holda ishlab chiqildi. Xususan, tafakkur uslublari nazariyasi, individual kognitiv farqlar, ijodiy fikrlash va intellektual faoliyatni rivojlantirishga oid ilmiy qarashlar tahlil qilinib, ular asosida tadqiqot modeli shakllantirildi. Empirik bosqichda integrativlik va sintezatorlik tafakkur uslublarni aniqlashga xizmat qiluvchi standartlashtirilgan diagnostik so'rovnomalar moslashtirilgan variantlarda qo'llanildi. Shuningdek, olingan natijalarni statistik jihatdan ishonchli baholash uchun matematik-statistik usullardan foydalanildi.

Tadqiqotda quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi:

ilmiy adabiyotlarni nazariy tahlil qilish;

psixologik diagnostika;

kuzatish;

taqqoslash;

statistik tahlil (SPSS Statistics dasturi yordamida).

Empirik ma'lumotlarni qayta ishlash jarayonida deskriptiv statistika (o'rtacha qiymat va standart og'ish), Pearson korrelyatsiya koeffitsiyenti, ishonchlilik darajasi (p) hamda statistik ahamiyat ko'rsatkichlari hisoblandi. Korrelyatsion tahlil integrativlik va sintezatorlik tafakkur uslublari o'rtasidagi bog'liqlik darajasini aniqlash imkonini berdi.

Jadval-1.

O'quvchilarda integrativlik va sintezatorlik tafakkur uslublari ko'rsatkichlari

($n = 82$)

Ko'rsatkich	O'rtacha qiymat (M)	Standart og'ish (SD)	Pearson r	p
Integrativlik tafakkur uslubi	41,82	5,34	0,68	0,001
Sintezatorlik tafakkur uslubi	43,17	5,09	0,68	0,001

Jadval natijalaridan ko'rinadiki, o'quvchilarda integrativlik va sintezatorlik tafakkur uslublari o'rtasida musbat va statistik jihatdan ishonchli bog'lanish kuzatildi ($r=0,68$; $p<0,01$). Mazkur natija integrativ fikrlash darajasi ortishi bilan sintezatorlik tafakkurining ham rivojlanish tendensiyasi kuchayishini ko'rsatadi.

Olingan statistik natijalar integrativ tafakkur o'quvchilarning mavjud bilimlarni tizimlashtirishiga xizmat qilsa, sintezatorlik ushbu bilimlar asosida yangi g'oyalar va yechimlarni ishlab chiqishga imkon yaratishini tasdiqlaydi. Demak, ushbu ikki tafakkur uslubi bir-birini to'ldiruvchi kognitiv mexanizmlar sifatida namoyon bo'ladi.

Tadqiqotning metodologik yondashuvi olingan natijalarning ishonchlilikini ta'minlash bilan birga, ta'lim jarayonida tafakkur uslublarni rivojlantirishga qaratilgan psixologik-pedagogik dasturlarni ishlab chiqish uchun ham ilmiy asos

bo'lib xizmat qiladi. Empirik natijalar keyingi bosqichda integrativlik va sintezatorlik o'rtasidagi bog'liqlikning mazmunini chuqurroq sharhlash hamda ularning ta'lim samaradorligiga ta'sirini muhokama qilish imkonini beradi.

Natijalar va muhokama. Tadqiqot natijalari o'quvchilarda integrativlik va sintezatorlik tafakkur uslublari o'rtasida ijobiy hamda statistik jihatdan ishonchli bog'liqlik mavjudligini ko'rsatdi. Pearson korrelyatsiya koeffitsiyentining $r = 0,68$ qiymati ushbu ikki tafakkur uslubi o'rtasida o'rtachadan yuqori darajadagi musbat munosabat mavjudligini anglatadi. Boshqacha aytganda, integrativ fikrlash ko'nikmalari rivojlangan o'quvchilarda sintezatorlik tafakkurining ham yuqori darajada namoyon bo'lish ehtimoli ortadi. Mazkur natija tafakkur uslublarning o'zaro mustaqil emas, balki yagona kognitiv tizimning bir-birini to'ldiruvchi tarkibiy qismlari sifatida faoliyat yuritishini ko'rsatadi.

Empirik ma'lumotlar tahlili shuni ko'rsatdiki, integrativlik darajasi yuqori bo'lgan o'quvchilar yangi mavzularni o'zlashtirish jarayonida turli fanlardan olingan bilimlarni o'zaro bog'lashga, sabab-oqibat munosabatlarini aniqlashga hamda murakkab vaziyatlarni yaxlit holda tushunishga ko'proq moyillik bildirdilar. Bunday o'quvchilar muammoni alohida qismlarga ajratish bilan cheklanmay, uning barcha elementlari o'rtasidagi ichki aloqalarni ham anglay oldilar. Natijada ular bilimlarni izchil tizimlashtirish va amaliy vazifalarda qo'llashda yuqori natijalarni namoyon etdilar.

Sintezatorlik tafakkuri yuqori rivojlangan ishtirokchilarda esa mavjud bilimlarni yangicha talqin qilish, original yechimlarni ishlab chiqish hamda ijodiy yondashuvni qo'llash ko'rsatkichlari nisbatan yuqori ekanligi kuzatildi. Ular bir xil muammoga turli nuqtai nazardan yondashish, mavjud axborot asosida yangi g'oyalarni shakllantirish va nostandart qarorlar qabul qilishda faolroq bo'ldilar. Ushbu holat sintezatorlik tafakkurining faqat bilimlarni umumlashtirish emas, balki yangi intellektual mahsulot yaratishga xizmat qiluvchi murakkab kognitiv mexanizm ekanligini tasdiqlaydi.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, integrativlik sintezatorlikning rivojlanishi uchun zarur bo'lgan psixologik asosni yaratadi. O'quvchi avvalo turli manbalardan olingan ma'lumotlarni bir tizimga keltiradi, ular orasidagi bog'lanishlarni aniqlaydi va mazmuniy yaxlitlikni hosil qiladi. Ana shundan keyingina ushbu tizim asosida yangi g'oya yoki yechim ishlab chiqish imkoniyati yuzaga keladi. Demak, integratsiyalashmagan bilimlar ijodiy sintez uchun yetarli asos bo'la olmaydi. Shu sababli mazkur tafakkur uslublari ketma-ket rivojlanadigan, biroq bir-birini doimiy ravishda qo'llab-quvvatlaydigan psixologik jarayonlar sifatida namoyon bo'ladi.

Natijalar ta'lim jarayonining mazmuni ham ushbu bog'liqlikka sezilarli ta'sir ko'rsatishini ko'rsatdi. O'quvchilarga fanlararo bog'lanishlarga asoslangan topshiriqlar, muammoli vaziyatlar, loyiha ishlari va ijodiy vazifalar berilganda integrativ hamda sintezatorlik tafakkuri bir vaqtning o'zida rivojlanishi kuzatildi. Aksincha, faqat reproduktiv o'qitishga asoslangan mashg'ulotlarda bilimlarni mexanik o'zlashtirish ustun bo'lib, tafakkurning mazkur ikki uslubi yetarli darajada faollashmadi.

Shuningdek, kuzatishlar davomida integrativ va sintezatorlik tafakkuri rivojlangan o'quvchilarning dars jarayonidagi faolligi, muloqot madaniyati va mustaqil fikr bildirish ko'rsatkichlari ham nisbatan yuqori ekanligi aniqlandi. Ular guruhli ishlarda muammoni kompleks tahlil qilish, turli fikrlarni umumlashtirish va yakuniy xulosalarni ishlab chiqishda faol ishtirok etdilar. Bu holat mazkur tafakkur uslublarning nafaqat individual intellektual rivojlanishga, balki ijtimoiy hamkorlik kompetensiyalarining shakllanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatishini anglatadi.

Tadqiqot natijalari zamonaviy kompetensiyaviy ta'lim konsepsiyasi bilan hamohangdir. Chunki bugungi kunda o'quvchilardan tayyor bilimlarni takrorlash emas, balki axborotni tanqidiy tahlil qilish, uni tizimlashtirish, turli manbalarni o'zaro bog'lash va yangi yechimlarni ishlab chiqish talab etiladi. Integrativlik va sintezatorlik tafakkur uslublari aynan ushbu kompetensiyalarni shakllantirishning psixologik asoslaridan biri hisoblanadi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari integrativlik va sintezatorlik tafakkur uslublari o'rtasidagi bog'liqlik tasodifiy emasligini, balki ularning yagona kognitiv rivojlanish tizimining o'zaro bog'langan komponentlari ekanligini ko'rsatdi. Integrativ fikrlash o'quvchilarga bilimlarni tizimlashtirish imkonini bersa, sintezatorlik tafakkuri ushbu bilimlarni yangi mazmun bilan boyitadi. Shu sababli ta'lim jarayonida ushbu ikki tafakkur uslubini parallel ravishda rivojlantirish o'quvchilarning intellektual salohiyati, kreativligi, tanqidiy fikrlashi va muammolarni samarali hal etish kompetensiyalarini shakllantirishning muhim psixologik sharti sifatida e'tirof etilishi mumkin.

Xulosa. Mazkur tadqiqot o'quvchilarda integrativlik va sintezatorlik tafakkur uslublari o'rtasidagi bog'liqlikni psixologik nuqtai nazardan tahlil qilishga bag'ishlandi. Nazariy va empirik natijalar ushbu ikki tafakkur uslubi bir-biridan mustaqil rivojlanmay, aksincha yagona kognitiv tizimning o'zaro bog'liq elementlari sifatida namoyon bo'lishini ko'rsatdi. Integrativlik turli bilimlar, tajribalar va axborotlarni yaxlit tizimga birlashtirish imkonini bersa, sintezatorlik ana shu tizim asosida yangi g'oyalar, innovatsion yechimlar va original fikrlarni shakllantirishga xizmat qiladi. Shu jihatdan ular o'quvchilarning intellektual rivojlanishida bir-birini to'ldiruvchi psixologik mexanizmlar hisoblanadi.

Empirik tadqiqot natijalari integrativlik va sintezatorlik tafakkur uslublari o'rtasida statistik jihatdan ishonchli musbat bog'liqlik mavjudligini tasdiqladi. Bu holat integrativ fikrlash darajasi ortgan sari o'quvchilarning sintezatorlik qobiliyati ham rivojlanishini ko'rsatadi. Demak, ta'lim jarayonida bilimlarni faqat o'zlashtirish emas, balki ularni tizimlashtirish, fanlararo bog'lanishlarni anglash va yangi mazmundagi bilimlarni yaratishga yo'naltirilgan pedagogik yondashuvlarni keng qo'llash zarur.

Tadqiqot davomida aniqlangan natijalar integrativ va sintezatorlik tafakkur uslublarni rivojlantirish o'quvchilarning tanqidiy fikrlashi, ijodiy salohiyati, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish qobiliyati, mustaqil qaror qabul qilishi hamda o'quv faoliyatidagi muvaffaqiyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini namoyish etdi. Ayniqsa, fanlararo integratsiyaga asoslangan mashg'ulotlar, loyiha faoliyati, tadqiqot topshiriqlari, muammoli ta'lim va refleksiv metodlar ushbu tafakkur uslublarning uyg'un rivojlanishida samarali vosita bo'lib xizmat qilishi aniqlandi.

Mazkur tadqiqotning ilmiy yangiligi shundan iboratki, integrativlik va sintezatorlik tafakkur uslublari o'rtasidagi

bog'liqlik o'quvchilar misolida kompleks psixologik yondashuv asosida yoritildi hamda ularning o'zaro ta'siri ta'lim samaradorligini oshirish nuqtai nazaridan izohlandi. Shuningdek, mazkur tadqiqot natijalari tafakkur uslublarini rivojlantirishga qaratilgan psixologik-pedagogik dasturlarni ishlab chiqish uchun ilmiy-amaliy asos vazifasini bajarishi mumkin.

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi amaliy tavsiyalarni ilgari surish mumkin:
ta'lim jarayonida fanlararo integratsiyani kuchaytirishga qaratilgan metodlardan muntazam foydalanish;
o'quvchilarning mustaqil izlanish va tadqiqot faoliyatini qo'llab-quvvatlash;
muammoli vaziyatlarga asoslangan topshiriqlar ulushini oshirish;
ijodiy va tanqidiy fikrlashni rivojlantiruvchi mashg'ulotlarni dars jarayoniga tizimli ravishda joriy etish;
maktab psixologlari tomonidan tafakkur uslublarini diagnostika qilish hamda individual rivojlantirish dasturlarini ishlab chiqish.

Kelgusidagi ilmiy izlanishlarda integrativlik va sintezatorlik tafakkur uslublarining yosh, jins, akademik o'zlashtirish darajasi, raqamli ta'lim muhiti hamda sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish omillari bilan bog'liqligini chuqurroq o'rganish maqsadga muvofiqdir. Shuningdek, ushbu tafakkur uslublarini rivojlantirishga qaratilgan maxsus psixologik treninglar va pedagogik texnologiyalarning samaradorligini eksperimental jihatdan baholash ham istiqbolli tadqiqot yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Umuman olganda, integrativlik va sintezatorlik tafakkur uslublarini kompleks rivojlantirish o'quvchilarning zamonaviy ta'lim muhitida muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi, murakkab muammolarni samarali hal qilishi hamda innovatsion fikrlovchi shaxs sifatida shakllanishining muhim psixologik shartlaridan biri ekanligi mazkur tadqiqot natijalari orqali o'z tasdig'ini topdi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- [1] Allinson C. W., Hayes J. The Cognitive Style Index: A Measure of Intuition-Analysis for Organizational Research // Journal of Management Studies. — 1996. — Vol. 33, № 1. — P. 119–135.
- [2] Sternberg R. J., Zhang L. F. Perspectives on Thinking, Learning, and Cognitive Styles. — Mahwah, NJ : Lawrence Erlbaum Associates, 2001. — 378 p.
- [3] Zhang L. F., Sternberg R. J. The Nature of Intellectual Styles. — Mahwah, NJ : Lawrence Erlbaum Associates, 2005. — 392 p.
- [4] Guilford J. P. The Nature of Human Intelligence. — New York : McGraw-Hill, 1967. — 538 p.
- [5] Bruner J. S. The Process of Education. — Cambridge, MA : Harvard University Press, 1960. — 97 p.
- [6] Ausubel D. P. Educational Psychology: A Cognitive View. — New York : Holt, Rinehart and Winston, 1968. — 685 p.
- [7] Gardner H. Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences. — New York : Basic Books, 1983. — 440 p.
- [8] De Bono E. Lateral Thinking: Creativity Step by Step. — New York : Harper & Row, 1970. — 300 p.
- [9] Jonassen D. H. Learning to Solve Problems: A Handbook for Designing Problem-Solving Learning Environments. — New York : Routledge, 2011. — 384 p.
- [10] Mayer R. E. Thinking, Problem Solving, Cognition. — 2nd ed. — New York : W. H. Freeman, 1992. — 558 p.
- [11] OECD. The Nature of Learning: Using Research to Inspire Practice. — Paris : OECD Publishing, 2010. — 338 p.
- [12] OECD. Future of Education and Skills 2030: OECD Learning Compass 2030. — Paris : OECD Publishing, 2019.
- [13] Beghetto R. A., Kaufman J. C. Nurturing Creativity in the Classroom. — Cambridge : Cambridge University Press, 2010. — 320 p.
- [14] Sawyer R. K. Explaining Creativity: The Science of Human Innovation. — 2nd ed. — New York : Oxford University Press, 2012. — 568 p.
- [15] Siemens G. Knowing Knowledge. — Vancouver : Lulu Press, 2006. — 176 p.
- [16] Fullan M., Quinn J. Coherence: The Right Drivers in Action for Schools, Districts, and Systems. — Thousand Oaks, CA : Corwin Press, 2016. — 208 p.